

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Vælgernes veje til et kryds

Fremtidens vælgere

Andersen, Johannes

Published in:
Tid & Tendenser

Publication date:
2013

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Andersen, J. (2013). Vælgernes veje til et kryds: Fremtidens vælgere. *Tid & Tendenser*, 18(4), 44-51.
<http://pejgruppen.com/tid-tendenser/>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Vælgernes veje til et kryds: Fremtidens vælgere

Af Johannes Andersen

Vælgere mellem flader af mening og betydning

Mediedækningen af dansk politik har nået et kolossalt omfang. Der produceres tekster, radioudsendelser, tv-udsendelser og net-formidlede analyser og informationer i så stort et omfang, at der hver dag er nok til adskillige timers studier, og samtidig kan alle vælge og vrage mellem tilbuddene. Nogle vælger den grundige analyse, mens andre nøjes med overskrifter og net-formidlede nyheder på 8 linjer. Nogle vælger rituelt stampladsen foran tv-nyhedsudsendelserne, mens andre har valgt de traditionelle medier fra, og i stedet kastet sig over de sociale net-mediers individuelle formidling af hverdag og glimmer. Den mediebase-rede offentlighed er kort sagt blevet opsplittet i mere eller mindre usammenhængende enkeltdele.

Samtidig er der blevet længere afstand mellem vælgere og de politiske institutioner. De politiske partier har for længst valgt medievejen, hvor de forsøger ved hjælp af bl.a. politisk marketing at trænge igennem nyhedsmuren til vælgere. Med bevidste valg af virkemidler forsøger de at fremstå som noget særligt. På den måde forsøger de at give vælgere en mulighed for at se forskel på partierne, og identificere positive elementer i relation til et givet parti. Uanset om man følger lidt eller meget med i politik.

Det sker i processer, hvor offentlige velfærdsinstitutioner også forsøger at gøre sig gældende. Deres mål er at fange borgenes opmærksomhed som brugere af givne institutioners ydelser. På denne måde forsøger de at sikre sig en position med gode bevillinger og et positivt omdømme. Resultatet er en omfattende kommunikation fra politiske og offentlige institutioner, der er i intern kamp om at fange vælgernes og borgernes opmærksomhed.

Mediestrategien er et rationelt valg, al den stund at vælgere i stor udstrækning fravælger den direkte og mere forpligtende kontakt til de politiske partier. I dag er omkring 4 pct. af befolkningen medlemmer af et politisk parti og andre politiske organisationer. Og dem der er medlemmer er enten ældre, der har været medlem i en længere årerække, eller unge og håbefulde studerende, der har set en mulighed for at gøre karriere i politik. Dermed svækkes den traditionelle kontakt mellem vælgere og partier, både når det drejer sig om at mobilisere vælgere for et givet politisk perspektiv, og når det drejer sig om politisk socialisering til et givet politisk fællesskab.

Hvis man ser nærmere på aktiviteterne på den politiske scene over en 15-20 årig periode kan det endvidere i praksis forekomme at være vanskeligt, helt præcist at identificere markante forskelle på rød og blå bloks politik. Det kan skyldes, at den politiske scene i den-

ne periode har været domineret af partier, der i et forsøg på at opnå magt og tilslutning hos vælgere har kopieret hinandens succeshistorier, og dermed hinandens holdninger og politiske perspektiver. Derfor kan vælgere godt opleve, at det kan være vanskeligt at se forskellen på de politiske ambitioner hos de ledende partier i de to blokke.

Pointen er, at vælgernes politiske horisont er præget af tre dominerende tendenser. For det første en omfattende og konkurrerende mediestrøm med nyheder og analyser i et omfang, det ikke er muligt for nogen at overskue eller udnytte. For det andet at de traditionelle bånd mellem vælgere og partier i stigende udstrækning præges af løse relationer og afstand, hvilket har svækket traditionelle politiske og sociale fællesskaber. Og for det tredje, at den realpolitiske forskel på blokke og partier af og til kan være vanskelig for selv politisk interesserede vælgere at identificere.

De traditionelle og de flydende

Selvfølgelig er der gode grunde til at antage, at der stadig er vælgere, der i større eller mindre udstrækning opretholder traditionelle tilgange til det politiske, forstået på den måde at de opfatter sig selv om tilhørende et bestemt politisk fællesskab, med en række traditionelle politiske holdninger og perspektiver, som man bakker op omkring. Ikke mindst i diskussioner med familie, venner og kolleger. Disse vælgere stemmer på det samme parti som man plejer, og bruger de traditionelle begreber til at sætte ord på politik og på det at stemme.

Men som en følge af, at ovennævnte udvikling sætter sig mere og mere markant igennem, vil flere og flere vælgere befinde sig i et åbent og dynamisk univers, hvor de billedligt talt flyder rundt på flader af nyheder, standpunkter, spørgsmål, prioriteringer og perspektiver, der ikke nødvendigvis indgår i et samlet mønster. Det betyder, at vejen frem til afgivelsen af sit kryds ved et folketingsvalg, i stigende udstrækning er afhængig af ens egne valg af *orienteringspunkter* i et kaotisk univers. Det betyder også en svækkelse af normer om hvad man *bør* gøre i et demokrati, og en modsvarende styrkelse af individuelle præferencer og prioriteringer, også i relation til forståelse af demokratiet som sådan. Forhold der påvirker medborgeridentiteten.

Veje til et kryds

I valgforskningen arbejdes der med fire forhold, vælgerne benytter sig af i deres veje til et kryds. Det drejer sig om informationer, beslutsomhed, motivation og aktuelle input fra valgkampen. Og på alle fire områder kan man finde forskelle hos vælgerne. Nogle er meget aktive til at opsøge informationer, mens andre er afventende eller ligefrem passive, og nøjes med det mindst mulige. Nogle vælgere skal vide alt om forskellige politiske alternativer, før de kan træffe deres valg, mens andre har det fint med at finde frem til en enkelt mulighed. Så kan de nemlig komme videre med noget, de finder er mere vigtigt.

Når vælgerne skal vurdere, hvad der kan få dem til at stemme på et bestemt parti, tager nogle af dem udgangspunkt i snævre, personlige interesser, og går efter de ting, der kan gøre en forskel for netop dem. Eksempelvis skattespørgsmål, hvor man gerne vil have lidt mere til sig selv. Andre går efter forskellige former for fællesskab. Hvor det enten drejer sig om en gruppes fælles interesser eller om at træffe valg, der ikke giver problemer for fællesskabet.

Endelig er der også vælgere, der er meget lydhøre overfor politikere i valgkampen, og

hvis de møder en, der gør det godt eller har nogle gode mærkesager, så kan man sagtens stemme på vedkommende. Andre er mere velovervejede, og bruger primært valgkampen til at opsøge så mange informationer som muligt. Andre igen forsøger at finde genveje ud af valgkampens massive informationspres, ved at benytte sig af stereotyper og stigmatiseringer, eksempelvis i relation til givne politiske ledere.

Figur 1. Vælgerprofiler.

	Den vejovertøjede vælger	Den partisympatiserende vælger	Den nøjsomme vælger	Den intuitive vælger
Informationsøgning	Følger løbende med i politik og i valgkampe, og kender den politiske dagsorden, partier og kandidater	Passiv opsøgning af informationer, der kan bekræfte partisympatien	Aktiv opsøgning af synspunkter i givne mærkesager der er centrale for vælgeren	Udvælger tilstrækkelig megen viden om et enkelt område til at kunne beslutte sig. God til genveje og umiddelbare vurderinger
Beslutningsmåde	EksPLICIT og refleksiv beslutning ud fra vurdering af givne alternativer	Selektiv erindring om det kendte og om mulige alternativer	Eksplícitte overvejelser om forskellige holdninger til givne sager	Vælger den nemme vej til et parti – måske i sidste øjeblik
Motivation	Egeninteresse	En given gruppes traditioner og positioner	Høj nytteværdi	Hurtige genveje så man kan gøre sin borgerpligt
Valgkampens centrale input	Løbende vurdering af partiers og kandidaters aktiviteter – før, nu og for fremtiden	Mulighed for at identificere sig med et parti og givne mærkesager	Partier og kandidater vurderes ud fra udvalgte sager og områder	Hurtige genveje med stereotyper og stigmatiseringer

Efter R. Lau & D. P. Redlawsk. *How Voters Decide. Information Processing during Election Campaigns*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ved at bruge variationerne i disse fire dimensioner, kan man identificere fire vælgerprofiler. Det er gjort i figur 1. De to første vælgere er forholdsvis klassiske vælgerprofiler. *Den vejovertøjede vælger* jagter informationer, og beslutter sig om partivalg med udgangspunkt i egne interesser. Her overfor står *den partisympatiserende vælger*, der stemmer på det samme parti ved valg efter valg. Derfor behøver man ikke at få så mange informationer om politik og partierne, for man gør jo som man plejer. Og det gøres først og fremmest fordi partiet opfattes som en repræsentant for nogle bestemte interesser, som man finder vigtige. Det kan være klasseinteresser eller basale samfundsmæssige interesser.

De to andre vælgerprofiler er ikke mindst et resultat af den aktuelle udvikling, nævnt i indledningen. *Den nøjsomme vælger* er optaget af en bestemt sag, eksempelvis miljøforhold, forsvaret eller skattepolitikken. Og når disse vælgere så har fundet en politiker eller et parti, der tegner en positiv profil på det vigtige område, har man også fundet et sted, man kan sætte sit kryds. Den sidste er *den intuitive vælger*, der vælger den nemme vej til et kryds, eksempelvis ved hjælp af stereotyper om politikere. Hvad enten det er forestillinger om deres villighed til at lade sig korrumpere eller deres personlige kvalifikationer. Eller mangel på samme. Her er det den hurtige genvej, der tæller.

Heuristikker og praktiske genveje

Det at kunne *differentiere* i politik er vigtigt. Det er ikke altid nemt, men hvis ikke man kan

det, kan man heller ikke – meningsfuldt - sætte et kryds. For en del vælgere er dette en reel udfordring, eksempelvis hos førstegangsvælgere, der ikke har befriende traditioner eller undskyldende vaner at læne sig op ad. De kan ikke bare sige, at de plejer at stemme på det eller det parti, så det gør de nok også igen. De skal selv identificere de nødvendige forskelle og kvaliteter.

Når det bliver rigtigt vanskeligt kan man møde det synspunkt, at det ville være bedst, hvis bare partierne satte sig sammen, og blev enige om det meste. Så var der ikke så meget uro og ufred, og så ville tingene køre på den bedst mulige måde. Her er den bærende forestilling, at det med forskelle i politik er unødvendigt og belastende. At bred enighed ville føre til en harmonisk tilstand, hvor man ville forfølge det fælles bedste.

De fleste vælgere har imidlertid forliget sig med eller accepteret, at politik og demokrati grundlæggende er forbundet med forskelle, modsætninger og uenigheder. Uanset om de synes om dem eller ej. Derfor er der ikke andet at gøre, end at påtage sig rollen som vælger, og bane sig vejen til et kryds gennem det man opfatter som en central modsætning, position eller kvalitet, set i relation til andre. Til det formål udvikler vælgerne *heuristikker*, dvs. mentale genveje, der gør det muligt for dem at sige fra og til.

Heuristikker er erfaringsbaserede regningslinjer, udsagn eller regler, der kan fungere som en *genvej* til en løsning af et givet problem, i situationer kendetegnet ved begrænset indsigt. Disse heuristikker er ofte så indgroede i hverdagen, at de ikke behøver en nærmere begrundelse. Det er regler man lever med i hverdagen, og derfor er det bare 'noget der er'. Andre skal udvikles i relation til konkrete udfordringer og situationer. Samlet set fungerer heuristikker som mentale landkort i givne sammenhænge, eksempelvis når det drejer sig om demokrati og politik.

Mange vælgere benytter sig af heuristikker, når de forsøger at få styr på konkrete politiske udfordringer, eksempelvis når vælgere skal overvinde deres tvivl eller usikkerhed. De kobler eller relaterer egne erfaringer til de mange flader af betydning, holdninger og modsætninger i det politiske univers, og på den måde finder de standpunkter, der for dem virker mere holdbare og positive end andre..

De fleste vælgere er optaget af et givet *fænomen i hverdagen*. Eksempelvis militæret, trafikken, computerspil eller husholdningspengene. Det kan betyde, at man bruger forestillinger og kompetencer herfra i forhold til det politiske univers. Eksempelvis stemmer på et parti der hylder og taler positivt om militæret. Eller det modsatte, hvis man finder at militær og politi er magtmisbrug og roden til alt ondt. Nogen etablerer en vej gennem det politiske univers via trafikens optik, og stemmer på dem, der 'kører' mest hensynsfuldt. Eller mest råddent, afhængigt af temperament. Nogen vælgere ser politik gennem computerspillets optik, og så ved man, at det handler om at være på vagt og aldrig stole på nogen, før man selv står tilbage til sidst. Og så stemmer man på en, der ligner sådan en person, der har format til at stå tilbage til sidst. En som måske taler de svages sag mod magthavere og de privilegerede. Endelig er der en del vælgere, der bruger husholdningsøkonomien og dens udfordringer, til at finde frem til en politiker eller et parti, man kan have tillid til. Pointen er, at hverdagens erfaringsbaserede leveregler også kan tillægges betydning i det politiske univers.

Modsatninger og blokke

En dikotomi er en opdeling af et givet fænomen i to kategorier, der giver et hurtigt overblik,

og som det derfor umiddelbart kan være nemmere at forholde sig til. Her er der ikke mange detaljer eller undtagelser. Primært to centrale dele, og så er man på vej til en løsning på en given udfordring, hvis man vel at mærke har en fornemmelse af, hvilken del man finder er vigtigst. Danske vælgere arbejder med en lang række dikotomier.

En af de tilbagevendende dikotomier er opdelingen af det politiske univers i rød og blå blok. En opdeling der bruges til at identificere politiske forskelle. Denne opdeling benytter sig ofte af det sociale til at give mening, forstået på den måde, at man ofte opfatter den ene blok som forsvarere for de svage, og den anden som forsvarere for privilegier og besiddelse.

Opdelingen i rød og blå blok kan også afspejle journalisters forsøg på at iscenesætte en valgkamp som noget der minder om et 'præsidentvalg'. Her er det så det dramatiske sammenstød mellem lederne fra den to blokke, der fokuseres på. Her *personificeres* dikotomien, og den bliver for nogle endnu nemmere at forholde sig til. For enten er man for den ene person eller den anden, og dermed også for den enes eller den andens blok. Her bliver personen samtidig en nøgle til at finde det sted, man vil sætte sit kryds.

Vælgere arbejder også med dikotomier, der gør det muligt at komme lidt på afstand af en kaotisk og måske også lidt uoverskuelig valgkamp. Det kan være dikotomier der identificerer det saglige og det usaglige. Hvor man i stedet for at gå efter det politiske indhold forsøger sig med selve processen, hvor man ofte vil vælge det 'ordentlige'. Det vil sige at man lægger afstand til dem der står for mudderkastning, og er positivt stemte overfor dem, der forsøger at holde sig til sagen. Man lægger afstand til det overfladiske, og vægter i stedet substans. Hvilket for forskellige vælgere kan tage sig forskelligt ud. Men pointen er, at man benytter sig af en abstrakt dikotomi om valgkampen som proces, til at identificere en mulig position.

Spin og simplificering

For nogle vælgere er der herfra ikke så langt til at overtage de politiske kommentatorers tilgang til det politiske. Her spotter man, hvilke politikere der gør det godt, og hvem der gør det mindre godt. Her afdækker man politikeres spin og kyniske spil med modstandere, og man vurderer, om det holder eller ikke i forhold til vælgerne. Underforstået, at man selv ikke er en del af dem, der kan falde for sådan noget.

Nogle vælgere benytter heuristikker og dikotomier til at identificere kvaliteter og begrænsninger ved det danske demokrati, sådan som det folder sig ud i valgkampen op til valget i 2011. Her identificeres initiativer og processer, der kan være 'dræbende' for demokratiet, og man lægger derfor afstand til disse ting. Faktisk er en del vælgere optaget af netop det, de opfatter som demokratiets 'forfald'. Ikke på den måde, at de forsøger at finde en plads, så de selv kan medvirke til at gøre det bedre. Men på den måde, at de kan finde et ståsted, når de skal sætte deres kryds. Det kan være en kompliceret vej fra 'forfald' til 'valg', men mange vælgere finder netop denne vej. Det er nærmest en genvej.

Simplificeringer spiller en stor rolle for mange vælgere, især når de skal finde et sted, de kan sætte deres kryds. Det kan som nævnt være en simplificering i form af distance til personer og partier, fordi de gør det alt for overfladisk, plat eller trivielt. Og fordi de i værste fald er en trussel mod demokratiet. Det kan også være vanens magt, hvor man bare gør som man plejer. Ikke fordi det nødvendigvis er det bedste, men det er nu engang sådan jeg plejer at gøre det, så hvorfor ikke bare gøre det igen.

Mange vælgere er optaget af bestemte sager (issues). Ikke nødvendigvis forstået på den måde, at de forfølger en bestemt politisk vinkel i forhold til den givne sag. Man opfatter den blot som vigtig, og det fylder en del i hverdagen. Det kan eksempelvis være militær, miljø, velfærd, økonomi eller undervisning, der udgør en sådan sag. Og disse sager kan netop fungere som simple genveje til et kryds. Her er fremgangsmåden, at man identificerer et parti eller en politiker, der siger noget positivt om det givne område. Ikke sådan at man nødvendigvis forfølger bestemte interesser på feltet, men nogen gange også sådan, at man får en fornemmelse af, at de opfatter sagen som vigtig, og at de er engageret i den. På den måde finder vælgerne og partierne hinanden omkring en sag. Her er sagen altså den overskuelige og måske også nemme genvej til et kryds.

Det kan også være en politiker, der klarer sig godt i en debat. En politiker, der 'brænder igennem'. Og som nogle vælgere derfor føler, de har tillid til. Disse tillidsrelationer kan også fungere som simplificerede genveje.

Vælgernes heuristikker

De nævnte heuristikker er eksempler på, hvordan nogle vælgere taler om politik. Det er eksempler på, hvordan de finder ståsteder og perspektiver, når de skal orientere sig i det politiske univers. Det er eksempler på den vej, nogle vælgere benytter sig af, når de bevæger sig igennem de mange flader med mening, betydning, perspektiver og modsætninger, på vejen til et kryds.

Figur 2. Vælgeres heuristikker

Fremgangsmåde	Definition	Eksempel
Hverdags-erfaringer	Brug af erfaringsbaserede regningslinjer eller regler, der er så indgroede i hverdagen, at de ikke behøver en nærmere begrundelse, og som gøres virksomme i forhold til politik	Spillogik Trafikkens veje og vildveje Venlig person Ekspertes Praktiske fællesskaber
Dikotomi	Brug af en opdeling af et givet fænomen i to kategorier, der i politik kan give et hurtigt overblik, og som det derfor umiddelbart kan være nemmere at forholde sig til	Rød eller blå blok Elite og massen Overflade eller substans Mudderkastning eller konstruktiv debat Ideologi eller konkret politik
Simplificering	En sag, en person eller en situation gøres til en tilstrækkelig og tilgængelig begrundelse for at træffe et hurtigt – men ikke nemt – valg i forhold til politik	Militæret Politikere Vaner Vennernes valg

Nogle vælgere er meget optaget af politik. Andre nøjes med at følge med i forbindelse med valgkampe. Endelig er der også nogle, der slet ikke interesserer sig for politik. Uanset udgangspunktet, benytter de sig ofte af heuristikker, når de skal finde vejen til et valg af kandidat eller parti. I figur 2 er der etableret en typologi over de udbredte heuristikker, lige-

som der også er angivet en række eksempler på disse typer.

Vælgernes veje til et kryds bliver mere og mere præget af personlige strategier, og det har uden tvivl åbnet for både simple forståelsesrammer og hurtige genveje. Noget både partier og medier flittigt spiller og til og udnytter. Der er stadig aktive vælgere og tro partisdater, der dyrker de traditionelle heuristikker. Men der bliver givet flere og flere vælgere, der enten opfører sig som nøjsomme eller intuitive vælgere, med hang til hurtige heuristikker. På sigt kan det uden tvivl udfordre den demokratiske kultur, hvis man mere går efter følelser end argumenter. Begge dele er vigtige, men balancen mellem dem spiller også en rolle.

Se mere i den kommende bog: Johannes Andersen, Anders Horsbøl, Simon Laumann Jørgensen, Niels Nørgaard Kristensen og Ditte Shamshiri-Petersen. *Genveje til et kryds - Vælgernes perspektiver på et folketingsvalg*. Aalborg Universitetsforlag 2013.

Johannes Andersen er samfundsforsker og lektor ved Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet